

Μεγάλη Τεσσαρακοστή καὶ καταναλωτική κοινωνία (Κάλλιστος Γουέαρ Ἐπίσκοπος Διοκλείας)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Γιὰ τὴ χριστιανικὴ κοινότητα, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ, ἡ περίοδος τῆς Σαρακοστῆς - οἱ ἑπτὰ ἐβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα- θεωρεῖται παραδοσιακὰ ὡς ἡ σπουδαιότερη περίοδος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Εἶναι ὁ καιρὸς, μία περίοδος ἀπόφασης καὶ εὐκαιρίας, μία ξεχωριστὴ περίοδος. Γιὰ ποιὸν ὅμως λόγο ξεχωριστή; Πῶς μποροῦμε, ζώντας στὴ σύγχρονη καταναλωτικὴ κοινωνία, νὰ κατανοήσουμε τὸ σκοπὸ τῆς «Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς» ἢ τῆς «Μεγάλης Νηστείας», ὅπως τὴν ἀποκαλοῦμε ἐμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι; Τί σχέση ἔχει αὐτὴ ἡ μεγάλη νηστεία, ἂν ὑπάρχει βέβαια κάποια σχέση, μὲ τὴν οἰκολογικὴ κρίση πού ὅλοι μας ἀντιμετωπίζουμε σήμερα;

Πετώντας χαρταετούς

Στην Ελλάδα, ή πρώτη μέρα της Σαρακοστής -ή «Καθαρά Δευτέρα» όπως ονομάζεται, έπειδή στην Όρθόδοξη Εκκλησία ή Σαρακοστή δέν αρχίζει την Τετάρτη, όπως στη Δύση, αλλά δύο μέρες νωρίτερα- είναι ή πρώτη γιορτή του έτους στην ύπαιθρο. Οί οίκογένειες βγαίνουν στην έξοχή, ανεβαίνουν σε λόφους και πετούν χαρταετούς. Έδω έχουμε μία ακόμη εικόνα της έναρξης της νηστείας της Σαρακοστής, πού συγκρίνεται με τις δυτικές γιορτές της «Τετάρτης των Τεφρών».

Είναι φανερό ότι οί γιορτές διαφέρουν πολύ ως προς τις συνέπειες πού έχουν. Οί στάχτες πού χύνονται στα κεφάλια μας και σημαδεύουν τὰ μέτωπά μας, με όλα αυτά ή πράξη υποδηλώνει -μία αίσθηση θνητότητας και μετάνοιας- σίγουρα συνιστά ένα ούσιώδες τμήμα του όλου νοήματος της Σαρακοστής. Αυτό όμως δέν είναι κάτι πού ή Όρθοδοξία θέλει να τονίσει στην αρχή της νηστείας. Αντίθετα, μάς ένθαρρύνει να συνδέσουμε τη Σαρακοστή με τον φρέσκο άέρα, με τον άνεμο πού πνέει στους λόφους, με τον έρχομό της άνοιξης. Η Σαρακοστή είναι ή έποχή πετάγματος των άετών - μία περίοδος περιπέτειας, εξερεύνησης, φρέσκων πρωτοβουλιών, νέας έλπίδας.

Από την άποψη αυτή είναι σίγουρο ότι δέν αποτελεί σύμπτωση τὸ γεγονός, ότι ή

περίοδος τῆς Σαρακοστῆς δὲν τοποθετεῖται στὸ φθινόπωρο, τὴν περίοδο πού πέφτουν τὰ φύλλα καὶ οἱ μέρες γίνονται μικρότερες, οὔτε στὰ μέσα τοῦ χειμῶνα, ὅταν τὰ δένδρα εἶναι γυμνὰ καὶ τὰ νερὰ παγωμένα, ἀλλὰ τὴν ἄνοιξη, ὅταν σπάζει ὁ πάγος καὶ ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται ξανὰ παντοῦ. Στὴν πραγματικότητα, ἡ ἀρχικὴ ἔννοια τῆς ἀγγλικῆς λέξης «Lent» (Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ) ἦταν ἀκριβῶς «ἄνοιξη», ὅπως μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὶς λέξεις τοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος:

Lenten is come with love to towne,

With blosmen and with briddes rowne.

(Ἡ ἄνοιξη ἔρχεται μὲ ἀγάπη στὸν κόσμο,

μὲ ἄνθη καὶ κελαδήματα πουλιῶν.)

Μπορεῖ νὰ φαίνεται παράξενο πού θεωροῦμε τὴ Σαρακοστὴ ὡς ἐποχὴ πού ἐρωτεύεται κανεὶς, ἀλλὰ ἴσως κι αὐτὸ νὰ εἶναι τμῆμα τοῦ νοήματός της. Ἡ σύνδεση ἀνάμεσα στὴ Σαρακοστὴ καὶ στὴν ἄνοιξη εἶναι ἐπίσης φανερὴ καὶ στὰ Ὀρθόδοξα λειτουργικὰ κείμενα:

Ἡ ἄνοιξη τῆς νηστείας ἀνέτειλε,

Τὸ ἄνθος τῆς μετανοίας ἄρχισε νὰ ἀνοίγει.

Ἡ Μετάνοια, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ νοῦ, δὲν εἶναι μόνο στάχτες, ἀλλὰ καὶ ἓνα λουλούδι πού ἀνοίγει.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ ἡ Σαρακοστὴ: ἔχει σχέση μὲ τὸ πέταγμα τῶν χαρταετῶν καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἄνοιξης. Ἔχει ἐπίσης σχέση μὲ τὴν ἐλευθερίαν. Εἶναι σημαντικό τὸ ὅτι ὑπάρχει μία μεγάλη γιορτὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους πού σχεδὸν πάντοτε πέφτει μέσα στὴ Σαρακοστὴ: ὁ Εὐαγγελισμός, στὶς 25 Μαρτίου. Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἑορτὴ γιορτάζουμε τὴν ἐλευθερίαν ἐπιλογῆς πού εἶχε ἡ Παναγία.

Ὅταν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἀνήγγειλε τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ στὴν Παναγία, ἡ ἀπάντησή της ἦταν: «Ἴδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου» (Λούκ. 1, 38). Αὐτὴ ἡ ἀπάντηση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Παναγίας δὲν ἦταν μία προαποφασισμένη ἀπόφαση· θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ἀρνηθεῖ. Ἡ ἁγία Τριάδα σέβεται τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Σύμφωνα μὲ τὴ φρασεολογία της πρὸς Διόγνητον ἐπιστολῆς, τοῦ δεύτερου αἰῶνα, «...ὥς πείθων, οὐ βιαζόμενος· βία γὰρ οὐ

προσέστι τῷ Θεῷ».

Τέτοια ἀκριβῶς ὑπῆρξε καὶ ἡ περίπτωση τῆς Παναγίας: ὁ Θεὸς δὲν ἔγινε ἄνθρωπος πρὶν ζητήσει κατ' ἀρχὰς τὴ σύμφωνη γνώμη αὐτῆς ποῦ θὰ γινόταν μητέρα Του. Ἡ ἀβίαστη συναίνεσή της ἦταν ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση, «Θεοῦ γὰρ ἔσμεν συνεργοί», λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ἀ' Κόρ. 3, 9), καὶ αὐτὸ κατεξοχὴν ἐφαρμόζεται στὴν Παναγία. Στὸν Εὐαγγελισμό ὑπῆρξε ἕνας συνεργός, ἕνας συνεργάτης τοῦ Θεοῦ – ὄχι ἀπλῶς ἕνα κατάλληλο ἐργαλεῖο, ἀλλὰ ἕνας ἐνεργητικὸς συμμετέτοχος στὸ μυστήριό. Σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο Εἰρηναῖο Λουγδούνου, «sed sola Maria cooperante dispositioni» («μόνη ἡ Παναγία συνεργάστηκε στὴν οἰκονομία»).

Ἐδῶ λοιπὸν ὑπάρχει μία ἐπιπλέον ἔνδειξη τοῦ νοήματος τῆς Σαρακοστῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι μία ἐποχὴ ἐξερεύνησης, μία πνευματικὴ ἀνοιξη, ἔχει ἐπίσης σχέση μὲ τὸν τρόπο πού χρησιμοποιοῦμε τὴν ἐλευθερίαν ἐκλογῆς πού ἔχουμε. Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ πού μαθαίνουμε νὰ εἴμαστε ἐλεύθεροι, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία, ὅπως καὶ ὁ αὐθορμητισμός, εἶναι κάτι πού μπορεῖ νὰ μαθευτεῖ. Ἄν μὲ ρωτούσατε «μπορεῖτε νὰ παίξετε βιολί», καὶ ἐγὼ σᾶς ἀπαντοῦσα «δὲν εἶμαι σίγουρος, ποτὲ δὲν ἔχω παίξει», θὰ αἰσθανόσασταν ὅτι ὑπάρχει κάτι τὸ παράξενο στὴν ἀπαντησή μου, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ἐλεύθερος νὰ παίξω τὶς σονάτες τοῦ Μπαχ στὸ βιολί ἂν πρῶτα δὲν μάθω πῶς νὰ χειρίζομαι τὸ βιολί, μετὰ ἀπὸ μακροχρόνια καὶ ἐπίμονη ἐκπαίδευση.

Στὸ ἡθικὸ ἐπίπεδο, συμβαίνει τὸ ἴδιο ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξάσκηση τῆς ἐλευθερίας μας. Ὡς πρόσωπο δημιουργημένο κατ' εἰκόνα Θεοῦ, δὲν εἶμαι οὐσιαστικὰ ἐλεύθερος μέχρις ὅτου μάθω πῶς νὰ χρησιμοποιῶ σωστὰ τὴν ἐλευθερίαν μου, καὶ αὐτὴ ἡ διαδικασία μάθησης προϋποθέτει ὑπακοή, πειθαρχία καὶ αὐταπάρνηση. Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μόνο δῶρο. Εἶναι καὶ καθῆκον. Εἶναι αὐτὸ πού ἡ Ρωσικὴ πνευματικότητα ἀποκαλεῖ «rodvig», ἀσκητικὸ κατόρθωμα. Ὅπως σωστὰ τὸ ἔθεσε ὁ Νικόλαος Μπερντιάεφ (1874-1948), «ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι εὐκόλη ὑπόθεση, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ συκοφάντες της: ἡ ἐλευθερία εἶναι δύσκολη, εἶναι βαρὺ φορτίο». Εἶναι ὅμως ταυτόχρονα προνόμιο καὶ χαρά.

Αὐτὲς εἶναι λοιπὸν τρεῖς «βυθομετρήσεις» πού μᾶς βοηθοῦν νὰ διαπλεύσουμε μὲ τὸ πλοῖο μας τὸ ἀρχιπέλαγος τῆς Σαρακοστῆς. Ἐχει ἤδη γίνει πολὺ σαφές ὅτι ἡ Σαρακοστὴ δὲν ἀφορᾷ μόνο τὴν κατανάλωση τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ. Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ διευρύνουμε λίγο τὴν ἀντίληψή μας γιὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, περνώντας, κατ' ἀρχάς, σὲ κάτι τὸ παράλληλο ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἔπειτα στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐμφανίστηκε ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ στὴν πρώτη Ἐκκλησία καὶ τέλος, στὴν ἰδιαίτερη καὶ διακεκριμένη σημασία ποῦ ἔχει ἡ νηστεία στὸν σημερινὸ κόσμο. Αὐτὸ θὰ μᾶς δείξει ὅτι ἡ Σαρακοστὴ ἀφορᾷ, πρῶτον, τὴν ἀντιπροσφορὰ τοῦ κόσμου στὸν Θεὸ ὡς εὐχαριστία. Δεύτερον, τὴ

μύηση διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴν ἱεραποστολικὴ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τρίτον, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο σχετιζόμαστε μὲ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ τὸ ὑλικὸ περιβάλλον. Ἄν θέλαμε νὰ συνοψίσουμε σὲ τρεῖς λέξεις τὸ νόημα τῆς Σαρακοστής, αὐτὲς οἱ λέξεις θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι θυσία, διαπαιδαγώγηση καὶ συμμετοχή.

Θυσία

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἶχε διδαχθεῖ νὰ προσφέρει μία δεκάτη κάθε χρόνο στὸν Θεό, τὸ ἓνα δέκατο δηλαδὴ ἀπὸ τὴν παραγωγή τῆς γῆς:

Δεκάτην ἀποδεκατώσεις παντὸς γενήματος τοῦ σπέρματός σου, τὸ γέννημα τοῦ ἀγροῦ σου ἐνιαυτὸν κατ' ἐνιαυτὸν (Δευτερ. 14, 22).

Τὸ μέρος προσφερόταν ἐκ μέρους τοῦ ὅλου: οἱ Ἰσραηλίτες, προσφέροντας στὸν Θεὸ τοὺς πρώτους καρποὺς ὧσων Αὐτὸς τοὺς εἶχε δώσει, ζητοῦσαν τὴν εὐλογία τοῦ πάνω σ' ὁλόκληρῃ τῇ σοδειᾷ τους. Ἦταν ἓνας τρόπος νὰ ὁμολογοῦν ὅτι ἡ γῆ ἀνήκει στὸν Θεό, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν εἴμαστε παρὰ οἱ οἰκονόμοι τῶν δωρεῶν Του. Προσφέροντας ἔτσι τὴ δεκάτη, τοῦ ἀντιπροσφέρουμε μὲ εὐγνωμοσύνη ὅλα ὅσα εἶναι δικά Του. Οἱ Ἰσραηλίτες αἰσθάνονταν πὼς αὐτὴ ἡ πράξη τῆς προσφορᾶς δὲν ἦταν μία ἀπώλεια, ἀλλὰ ἓνας ἐμπλουτισμός. Ὁ ἐορτασμὸς τῆς σοδειᾶς ἦταν καιρὸς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως:

Καὶ εὐφρανθήσῃ ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, σὺ καὶ ὁ υἱός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου καὶ ὁ Λευίτης καὶ ὁ προσήλυτος καὶ ὁ ὀρφανὸς καὶ ἡ χήρα ἡ οὔσα ἐν ὑμῖν... (Δευτερ. 16, 11).

Αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς δεκάτης ἐφαρμοζόταν ἀπὸ τοὺς πρώτους Χριστιανοὺς κατὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ. Ἡ περίοδος τῆς Σαρακοστής ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ δεκάτη τοῦ ἔτους, τὸ ἓνα δέκατο πού ἀφιερώνεται εἰδικὰ στὸν Θεό. Τηρώντας τὴ Σαρακοστή, ὁμολογοῦμε πὼς ὁλόκληρῃ ἡ ζωὴ μας, μαζὶ μὲ ὅλες τὶς στιγμὲς της, εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς. Προσφέροντας ἔτσι ἓνα κομμάτι της ἐπικαλούμαστε τὴν εὐλογία Του σὲ ὁλόκληρῃ τῇ ζωὴ μας. Ἡ Σαρακοστὴ ὑποδηλώνει τὸν ἐξαγιασμὸ τοῦ χρόνου. Ὁ ἀσκητισμὸς τῆς Σαρακοστής ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ χρόνος δὲν βρίσκεται ἀπλῶς ὑπὸ τὸν ἔλεγχό μας, οὔτε μπορούμε νὰ τὸν ἐκμεταλλευόμαστε ἐγωιστικὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο πού θεωροῦμε καλύτερο, ἀλλὰ ὅτι ἀνήκει στὸν Θεό. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε οἱ κυρίαρχοί του ἀλλὰ οἱ οἰκονόμοι του. Ἔτσι, ἡ νηστεία τῆς Σαρακοστής γίνεται ἓνας τρόπος νὰ ἐπιστραφεῖ στὸν Θεὸ ὅ,τι εἶναι δικό Του, καὶ μπορούμε νὰ ἐφαρμόσουμε πάνω της τὰ λόγια πού χρησιμοποιοῦνται στὴ θεία Λειτουργία ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πάνω ἀπὸ τὰ δῶρα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου: «Τὰ σᾶ ἐκ τῶν σῶν σοῖ προσφέρομεν κατὰ πάντα

καὶ διὰ πάντα».

Ἐπιπλέον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἰσραηλίτες βίωναν τὴν προσφορὰ τῆς δεκάτης ὡς περίοδο ἀγαλλιάσεως, ὡς ἐμπλουτισμὸ καὶ ὄχι ὡς ἀπώλεια, τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ συμβαίνει καὶ γιὰ μας. Ἡ Σαρακοστή εἶναι μία περίοδος χαρᾶς, ὅπως μᾶς διαβεβαιώνουν με σαφήνεια οἱ ὕμνοι πού ψέλνονται τὴν Καθαρὰ Δευτέρα, τὴν πρώτη μέρα τῆς νηστείας:

Τὸν τῆς νηστείας καιρὸν φαιδρῶς ἀπαρξώμεθα,

πρὸς ἀγώνας πνευματικούς ἐαυτοὺς ὑποβάλλοντες...

Ἡμέρα μία μέν, φησί, βίος ὅλος γηγενῶν·

τοῖς κάμνουσιν ἐκ πόθου τεσσαράκοντα εἰσὶν

ἡμέραι τῆς νηστείας, ἃς τελέσωμεν φαιδρῶς.

Ἡ Σαρακοστή, λοιπόν, ὅπως δείχνει αὐτὸς ὁ παραλληλισμὸς μετὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι ἕνας καιρὸς προσφορᾶς καὶ θυσίας. Προσφέρουμε στὸν Θεό, θυσιάζοντας τὸ ἕνα δέκατό τοῦ ἔτους, καὶ μ' αὐτὴν τὴ δεκάτη προσφέρουμε τὸν ἑαυτό μας, ὁλόκληρη τὴ ζωὴ μας, ὅλες τὶς μέρες καὶ τὶς ὥρες μας. Ἄν ἔχει κάποιο νόημα αὐτὴ ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ χρόνου μας, πρέπει τότε νὰ ἔχει καὶ κάποιο κόστος: «Οὐκ ἀνοίσω τῷ Κυρίῳ μου Θεῷ ὀλοκαύτωμα δωρεὰν» (Β' Βασιλειῶν 24, 24). Κάθε ἀληθινὴ τήρηση τῆς Σαρακοστῆς μᾶς ὑποβάλλει σὲ μία προσπάθεια, πού μερικὲς φορές εἶναι ὀδυνηρὴ καὶ περιλαμβάνει ἕναν βαθμὸ ἀνταπάρνησης, πού ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὶς καθημερινές μας συνήθειες. Ὡστόσο, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Σαρακοστή εἶναι μία περίοδος κατεξοχὴν κατῆφειας καὶ αὐτονέκρωσης. Ἡ δική μας Χριστιανικὴ γιορτὴ τῆς δεκάτης, ὅπως ἡ Ἰουδαϊκὴ προσφορὰ τῶν ἀπαρχῶν, εἶναι χρόνος εὐφροσύνης.

Ἡ θυσία δὲν εἶναι τόσο ἓνα ζήτημα αὐτοπαραίτησης, ὅσο προσφορᾶς. Τὸ κύριο βάρος δὲν πέφτει τόσο στὸ τί ἐμεῖς ἀρνούμαστε στὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ στὸ τί προσφέρουμε στὸν Θεὸ καὶ στὸν πλησίον μας. Τὸ ἀποτέλεσμα μάλιστα τῆς προσφορᾶς τοῦ δώρου μας στὸν Θεὸ -ἓνα δῶρο πού τὸ δέχεται ὁ Θεὸς- εἶναι ἡ ἐπαναδημιουργία τῆς προσωπικῆς σχέσης ἀνάμεσα σέ μας καὶ σ' Ἐκεῖνον. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ σκοπὸς κάθε οὐσιαστικῆς προσφορᾶς: νὰ ἀποκαταστήσει τὴν κοινωνία. Πρέπει συνεχῶς νὰ ἔχουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας τὴν ἰδέα ὅτι ἡ Σαρακοστή εἶναι χρόνος ἀποκατάστασης τῶν σχέσεων, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα παρακάτω.

Πῶς θὰ ἐφαρμόσουμε, λοιπόν, ξεχωριστὰ ὁ καθένας αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, ὅτι ἡ Σαρακοστή εἶναι μία προσφορὰ δεκάτης; Μποροῦμε νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε πρῶτα ἀπ' ὅλα μὲ χρήματα. Ὅρισμένοι Δυτικοὶ Χριστιανοὶ προσφέρουν στὸν Θεὸ τὸ ἓνα δέκατό του ἐτήσιου εἰσοδήματός τους. Ἀμφιβάλλω γιὰ τὸ ἂν πολλοὶ Ὁρθόδοξοι τὸ κάνουν αὐτὸ σὲ κανονικὴ βάση. Ἄς προσπαθήσουμε τουλάχιστον, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Σαρακοστῆς, νὰ ξεχωρίσουμε μία «δεκάτη» γιὰ νὰ προσφερθεῖ στὸν Θεό. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μία ἀρχή, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς προσκαλεῖ νὰ προσφέρουμε ὅχι μόνο ὅ,τι ἔχουμε ἀλλὰ ὅ,τι εἴμαστε. Πρέπει νὰ προσφέρουμε τόσο τὸ χρόνο μας ὅσο καὶ τὰ χρήματά μας.

Κατὰ τὴ Σαρακοστή πρέπει, πιὸ ἐντατικὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη περίοδο τοῦ χρόνου, νὰ ἀφιερώνουμε χρόνο στὸν Θεὸ μέσω τῆς προσευχῆς, καὶ χρόνο γιὰ τὸν πλησίον μας μέσω πράξεων διακονίας – ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ἀποκλεισμένους καὶ τοὺς μοναχικούς, προσκαλώντας τὸν ξένο στὸ σπίτι μας, γράφοντας γράμματα σὲ ὅλους αὐτοὺς πού γιὰ τόσο καιρὸ ἀμελήσαμε. Δὲν θὰ μπορούσαμε ἄραγε, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, νὰ προσφέρουμε στὸν Θεὸ τουλάχιστον μία «δεκάτη» τοῦ χρόνου πού εἴμαστε ξύπνιοι, ἂς ποῦμε δώδεκα ὥρες κάθε ἐβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς;

Διαπαιδαγώγηση

Περνώντας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὴν ἐποχὴ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, μποροῦμε νὰ ρωτήσουμε: πῶς ξεκίνησε ἡ Σαρακοστή; Ποιὸς ἦταν ἀρχικὰ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ νόημά της;

Ἡ Σαρακοστή, ὅπως τὴ γνωρίζουμε, συνδέεται στενὰ μὲ τὸ μυστήριό τοῦ βαπτίσματος. Ἡ κατάδυση στὸ νερὸ κατὰ τὸ βάπτισμα, σημαίνει, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, ὅτι γινόμαστε «σύμφυτοι» μὲ τὸν Χριστὸ ἢ ὅτι ἐνωνόμαστε μὲ τὸν Χριστὸ στὸ θάνατο καὶ στὴν ταφὴ Του, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐνωνόμαστε μαζί Του καὶ στὴν ἀνάστασή Του (Ρώμ. 6, 3-5). Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κύρια περίοδος τοῦ ἔτους πού ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα ἦταν

ή νύχτα τοῦ Πάσχα, τή στιγμή πού ή Ἐκκλησία ἐορτάζει τήν ταφή καί τήν ἀνάσταση τοῦ Σωτήρα. Τό βάπτισμα δέν ἀποτελοῦσε, ὅπως πολὺ συχνὰ συμβαίνει σήμερα, μία ἰδιωτικὴ οἰκογενειακὴ ὑπόθεση, ἀλλὰ ἓνα δημόσιο γεγονός, στὸ ὁποῖο συμμετεῖχε ὁλόκληρη ή κοινότητα.

Στὴ σύγχρονη Ὁρθόδοξη πράξη, ή ἀρχαία πασχαλινὴ ἀγρυπνία ἔχει μετακινηθεῖ ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα τοῦ Πάσχα στὸ πρωὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Μία διαφορετικὴ ἀγρυπνία τὴν ἔχει ὑποκαταστήσει τὰ μεσάνυχτα τοῦ Πάσχα. Ἡ ἀκολουθία τὸ πρωὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου -Ἑσπερινός, πού τὸν ἀκολουθεῖ ή Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου- διατηρεῖ ἀκόμη τὸν ἀδιαμφισβήτητο βαπτισματικὸ της χαρακτήρα. Ὑπάρχουν δεκαπέντε ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καί τουλάχιστον τέσσερα ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρονται συμβολικὰ στὸ βάπτισμα (ἀναγνώσματα 4, 6, 14 καί 15).

Στὴν πασχαλινὴ ἀγρυπνία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, τή στιγμή πού ὁ ἀναγνώστης διάβαζε αὐτὰ τὰ ἀναγνώσματα, ὁ ἐπίσκοπος μαζί με τὸν κλῆρο μετέβαινε στὸ βαπτιστήριο με τοὺς ὑποψήφιους γιὰ τὸ βάπτισμα καί τοὺς ἀναδόχους τους, καί ἐκεῖ οἱ βαπτιζόμενοι κατεδύοντο στὴν κολυμβήθρα καί ἐχρίοντο με τὸ ἅγιο μύρο. Κατόπιν, καθὼς τελείωναν τὰ ἀναγνώσματα, οἱ νεοφώτιστοι, σὲ σειρά, με τοὺς λευκοὺς χιτῶνες τους καί κρατώντας στὰ χέρια τοὺς ἀναμμένα κεριά, ἐπέστρεφαν ἐν πομπῇ στὴν ἐκκλησία με τοὺς ἀναδόχους τους, τὸν ἐπίσκοπο καί τὸν κλῆρο, τή στιγμή πού ὅλη ή σύναξη ἔψελνε τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Ἀλληλούια» (Γαλάτ. 3, 27).

Ὁ ἴδιος ὕμνος χρησιμοποιεῖται σήμερα τὸ Μεγάλον Σάββατον ἀντὶ τοῦ τρισαγίου. Τὰ ἀναγνώσματα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο καί τὸ Εὐαγγέλιον πού ἀκολουθοῦν, ἀναφέρονται ἐμφανῶς στὸ βάπτισμα. Ἡ ἐπιστολὴ (Ρώμ. 6, 3-11) μιᾷ γιὰ τὸ βάπτισμα ὡς τὸ θάνατον καί τὴν ἀνάστασιν με τὸν Χριστό, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιον (Μάτθ. 28, 1-20) καταλήγει με τὴν ἱεραποστολικὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μας πρὸς τοὺς ἀποστόλους Του νὰ πορευθοῦν καί νὰ «μαθητεύσουν» ὅλα τὰ ἔθνη, «βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Μάτθ. 28, 19).

Τώρα, ή νηστεία τῆς Σαρακοστῆς, στὴν Ἀνατολικὴ καί στὴ Δυτικὴ Χριστιανοσύνη, εἶναι ἅμεσα συνδεδεμένη με τὴν περίοδο τῆς τελικῆς προετοιμασίας, πού ὀδηγοῦσε στὴ μεγάλη γιορτὴ τοῦ βαπτίσματος τὰ μεσάνυχτα τοῦ Πάσχα. Σὲ πολλὰ μέρη, κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, οἱ κατηχούμενοι -αὐτοὶ ποὺ ἐκατηχοῦντο γιὰ νὰ λάβουν τὸ βάπτισμα- περνοῦσαν ἀπὸ μία ἐντατικὴ ἐκπαίδευση κατὰ τὶς σαράντα μέρες πού προηγοῦντο τῆς τελετῆς τῆς μυσχεῶς τους, με αὐστηρὴ νηστεία, ἀγρυπνίες καί προσευχή, με ἐξορκισμοὺς καί καθημερινὸ κήρυγμα.

Ἡ προβαπτισματικὴ αὐτὴ διδασκαλία εἶχε, στὶς περισσότερες περιπτώσεις,

ξεκινήσει μήνες ἢ καὶ χρόνια πρὶν, τώρα ὅμως, τὶς τελευταῖες ἐβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, οἱ κατηχούμενοι ἀνακεφαλαίωναν καὶ ξανατόνιζαν τὰ πάντα. Στὴν Ἱερουσαλὴμ τοῦ τέταρτου αἰῶνα, οἱ κατηχούμενοι, σ' αὐτὲς τὶς σαράντα μέρες, ἔπρεπε νὰ προσέρχονται καθημερινὰ στὴν Ἐκκλησία, ὅπου παρέμεναν περίπου γιὰ τρεῖς ὧρες. Πόσοι ἀπὸ τοὺς ὑποψήφιους γιὰ τὸ βάπτισμα σήμερα θὰ δέχονταν μία κατάσταση σὰν αὐτή;

Στοὺς πρώτες αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας, ὑπῆρχε μία ζωντανὴ συνείδηση ἀλληλεγγύης ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς κοινότητας, κάτι ποῦ ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὴ φαντασία μας. Οἱ πιστοὶ ἔνιωθαν, ὅχι μὲ θεωρητικὸ τρόπο ἀλλὰ ἄμεσο, ὅτι ἦσαν μέλη «ἀλλήλων» στὸ μοναδικὸ Σῶμα, καὶ ὅτι οἱ χαρὲς καὶ τὰ βάσανα τοῦ ἐνὸς ἦταν χαρὲς καὶ βάσανα ὅλων (βλ. Ἀ' Κορινθ., 12, 26). Ἔτσι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἤδη βαπτισμένους ἐμπλέκονταν ἄμεσα σ' ὅ,τι ἔκαναν οἱ κατηχούμενοι. Ἦθελαν κι αὐτοὶ νὰ συμμετέχουν στὴν τελικὴ προετοιμασία τῶν ὑποψηφίων γιὰ τὸ βάπτισμα, ἔτσι ὥστε ὅταν ἔφθαναν τὰ μεσάνυχτα, αἰσθάνονταν ὅτι ἀνανέωναν καὶ τὸ δικό τους βάπτισμα, ἐνωμένοι μ' αὐτοὺς ποὺ μόλις εἶχαν λάβει τὴ μύηση.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ὁλόκληρο τὸ ἐκκλησίασμα ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ συμμετέχει στὶς σαράντα μέρες νηστείας, ἀγρυπνίας, προσευχῆς καὶ διδασκαλίας, στὶς ὁποῖες ὑποβάλλονταν οἱ κατηχούμενοι. Ἔτσι, οἱ σαράντα μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα γίνονταν κάθε χρόνο ἓνα ἀποφασιστικὸ γεγονὸς στὴν προσωπικὴ ἐμπειρία κάθε Χριστιανοῦ, ἓνα κοινὸ γεγονὸς, μία περίοδος πνευματικῆς ἐκπαίδευσης γιὰ ὅλη συνολικὰ τὴν κοινότητα.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἀρχικὰ ὑπῆρξε μία ἐβδομάδα νηστείας ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα -πού τὴν τηροῦσαν πολλοὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δεύτερου καὶ τρίτου αἰῶνα- ἀναπτύχθηκε στὸν τέταρτο καὶ στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες σὲ μία τήρηση τῆς Σαρακοστῆς, ὅπως τὴ γνωρίζουμε σήμερα. Γι' αὐτὸ ἡ Σαρακοστὴ ἔχει ἓναν οὐσιαστικὸ βαπτισματικὸ προσανατολισμό, ποὺ συχνὰ τὸν παραβλέπουμε καὶ χρειάζεται νὰ τὸν ξαναβροῦμε. Ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ εἶναι μία ἐτήσια εὐκαιρία γιὰ νὰ συλλογιζόμαστε ἐκ νέου τὸν κεντρικὸ ρόλο ποὺ ἔχει τὸ βάπτισμα στὴ Χριστιανικὴ ἐμπειρία, καὶ μία πρόσκληση στὸν καθένα μας νὰ ἀνανεώσει τὶς ὑποσχέσεις τοῦ βαπτίσματος. Τῇ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ πρέπει νὰ ὑπενθυμίζουμε στοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν ἀλήθεια ποὺ ἀνέφερε ὁ Βλαδίμηρος Λόσκι (1903-58): «Ἡ χάρις τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἡ παρουσία μέσα μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος -πού παραμένει ἀναπαλλοτρίωτο καὶ προσωπικὸ στὸν καθένα μας- εἶναι τὸ θεμέλιο κάθε Χριστιανικῆς ζωῆς».

Αὐτὸ εἶναι τὸ μήνυμα τῆς Σαρακοστῆς. Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔγραψε ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, τὸν πέμπτο αἰῶνα:

Ὅσον ἂν τις ἠγωνίσαστο κατὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀπιστίας, καὶ προέκοψε τῇ πίστει, καὶ κατέλαβε τί ἀγαθόν, ...οὐδὲν πλέον εὔρεν ἢ εὔρεῖν δυνήσεται, εἰ μὴ προειλήφει μυστικῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ ἐστὶν Χριστός... Χριστὸς δὲ τέλειος Θεὸς ὢν, τελείαν τοῖς βαπτισθεῖσι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος δεδώρηται. Προσθήκην δὲ παρ' ἡμῶν οὐ λαμβάνουσιν, ἀποκαλυπτομένην δὲ καὶ ἐμφανίζουσιν ἡμῖν κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐντολῶν ἐργασίας... Εἰ τί οὖν προσφέρομεν αὐτῷ ἀναγεννηθέντες, τοῦτο ἤδη παρ' αὐτοῦ ἦν ἐγκεκρυμμένον.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν τὶς ἀπαρχὲς τῆς Σαρακοστῆς στὴν πρώτη Ἐκκλησία, φτάνουμε στὸ σημεῖο νὰ ἐκτιμοῦμε τὴ Σαρακοστὴ ὄχι μόνο ὡς ἑορτὴ τῆς δεκάτης, ὅταν ἀντιπροσφέρουμε, δηλαδή, τὸ χρόνο μας στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ ὡς μία «ἐπανακατάδυσή» μας στὰ νερὰ τῆς μύησης, γιὰ νὰ ἀναζωπυρώσουμε τὴν ἀφοσίωσή μας στὸν Χριστό, τὸν βαπτιστὴ. Εἶναι μία πρόσκληση νὰ ἐπαναβεβαιώνουμε, ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ πράξεις, ὅτι τὸ ρίζωμά μας στὸ βάπτισμα εἶναι τὸ θεμέλιο ὅλης τῆς Χριστιανικῆς μας ζωῆς. Εἶναι μία ἐποχὴ αὐτοεξέτασης, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ὁποίας συνειδητοποιοῦμε μὲ ἐνεργητικὸ τρόπο τὸν Χριστὸ πού κατοικεῖ μέσα μας καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού ὑπάρχει «μυστικᾶ» μέσα στὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς βάπτισής μας. Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ πού θέτουμε καὶ ἐμεῖς τὸ ἐρώτημα πού εἶχε θέσει κάποτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» (Α' Κορινθ., 3, 16). Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἡ περίοδος γιὰ νὰ γίνῃ ὁ καθένας μας αὐτὸ πού εἶναι: ἕνας βαπτισμένος θεοφόρος.

Τὴν ἴδια στιγμή, ἡ Σαρακοστὴ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπ' ὅλα αὐτά. Μαζὶ μὲ τὴν ἀνανέωση τῆς ἀφοσίωσής μου στὸ βάπτισμα, πρέπει ἐπίσης νὰ ἀναρωτηθῶ: τί κάνω ἐγὼ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ φέρω καὶ ἄλλους στὴν πίστη καὶ στὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ; Σήμερα, στὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες μας δὲν ὑπάρχουν κατηχούμενοι. Γιατί συμβαίνει αὐτό; Γιατί οἱ κατηχούμενοι εἶναι τόσο λίγοι στὶς Ὁρθόδοξες κοινότητές μας; Ποῦ βρίσκονται; Ὑπάρχει κάποιος δυναμικὸς ἱεραποστολικὸς ζῆλος στὴ σύγχρονη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία; (Ὅταν μιλῶ γιὰ ἱεραποστολικὸ ἔργο, δὲν ἐννοῶ φυσικὰ τὸν προσηλυτισμὸ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὴ μεταστροφὴ τῶν ἀπίστων).

Ἐπιπλέον, εἴτε εἴμαστε κληρικοὶ εἴτε λαϊκοί, ὁ καθένας πρέπει νὰ δεῖ τὸν Εὐαγγελισμὸ ὡς ἄμεση εὐθύνη του. Τί κάνω ἐγὼ γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου «σὲ ὅλα τὰ ἔθνη»; Στὴ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων, πού τελεῖται τὶς καθημερινές τῆς Σαρακοστῆς -μία ἀκολουθία μὲ πολλὰ ἀναφορὰς στὸ βάπτισμα- ὁ λειτουργός, κατὰ τὴ διάρκειά τῶν ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἐξέρχεται μὲ μία ἀναμμένη λαμπάδα στὰ χέρια του, καὶ λέγει: «Φῶς Χριστοῦ φαίνει πάσι». Πρέπει ὁ καθένας μας νὰ ἀναρωτηθεῖ: τί ἔκανα ἀπὸ τὸ περασμένο

Πάσχα μέχρι σήμερα για να μεταδώσω αυτό το φῶς στους άλλους;

Ἡ Σαρακοστή λοιπὸν συνδέεται μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἱεραποστολή. Ὑποδηλώνει τὴν ἀφύπνιση τῆς μύησης πού λάβαμε στὸ βάπτισμα, μία ἀναζωπυρωμένη ἱεραποστολικὴ ἀφιέρωση. Εἶναι σὰν νὰ λέμε ταυτόχρονα: «Ποιὸς εἶμαι» καὶ «ἐδῶ εἶμαι». Ἀνακαλώντας τὴν ταυτότητα τοῦ βαπτισμένου Χριστιανοῦ, ἀναρωτιόμαστε: «Ποιὸς εἶμαι;» Καὶ ἀνταποκρινόμενοι στὴν ἱεραποστολικὴ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ, διαβεβαιώνουμε, μαζί με τὸν προφῆτη Ἡσαΐα (Ἠσ. 6, 8): «Ἴδου ἐγὼ εἰμί».

Συμμετοχὴ

Ποιὸ εἶναι τὸ τρίτο σημεῖο στὴν κατανόηση τῆς διακεκριμένης ἀξίας πού ἔχει ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ στὸν σημερινὸ κόσμο; Ἡ σύγχρονη κοινωνία, ὅπως πολὺ καλὰ γνωρίζουμε ὅλοι μας, σημαδεύεται ἀπὸ ἕναν διπλὸ κλονισμό τῆς κοινωνίας, ἕναν κλονισμό στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνθρώπινης κοινότητας καὶ ἕναν κλονισμό στὸ ἐπίπεδό τῆς κοσμικῆς κοινότητας. Στὸ ἐπίπεδό τοῦ ἀνθρώπου, δὲν βλέπουμε μόνο μία αὔξηση τῆς παρανομίας καὶ τῆς βίας -πού συνοδεύεται σὲ πολλὰ χῶρες ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς οἰκονομικῆς «ψαλίδας» ἀνάμεσα σὲ πλούσιους καὶ φτωχοὺς- ἀλλὰ, τὸ σημαντικότερο, μία ὀλοένα μεγαλύτερη ἀπειλὴ ἀπέναντι στὴν οἰκογένεια, πού εἶναι ἡ πρωταρχικὴ κοινωνικὴ μονάδα, πάνω στὴν ὁποία βασίζονται ὅλες οἱ ἄλλες μορφὲς κοινωνίας.

Στὸ κοσμικὸ ἐπίπεδο, ἔχουμε, κατὰ τραγικὸ τρόπο, ἀποδυναμώσει τοὺς ζωτικὸς δεσμοὺς πού μᾶς ἐνώνουν μετὰ τὸ ὑλικὸ περιβάλλον μας. Καθὼς καταστρέφουμε τὰ τροπικὰ δάση καὶ δημιουργοῦμε τρύπες στὸ στρώμα τοῦ ὄζοντος, θὰ κάναμε καλὰ νὰ ξαναθυμηθοῦμε τὰ λόγια ἀπὸ τὸν «Κανόνα ἐπὶ ἀπειλῇ σειсмоῦ», πού βρίσκεται στὸ Μεγάλον Εὐχολόγιον: «Ἡ γῆ ἀγλώσσως βοᾷ στενάζουσα. Τί μετὰ κακοῖς μιáινετε πολλοῖς πάντες ἄνθρωποι».

Μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸ διπλὸ κλονισμό, ἡ Σαρακοστή ἔρχεται ὡς μία προσπάθεια ἐπαναβεβαίωσης τῆς ἀληθινῆς σχέσης μετὰ τοὺς συνανθρώπους μας, καθὼς καὶ μετὰ τὴν κτιστὴ τάξη. Ἡ πρώτη ἄποψη, ἡ ἀλληλεξάρτησή μας, δηλαδή, ὡς μελῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους, βεβαιώνεται μ' ἕναν καταπληκτικὸ τρόπο στὰ Βιβλικὰ ἀναγνώσματα πού προηγοῦνται τῆς περιόδου τῆς Σαρακοστῆς. Διατρέχοντας αὐτὰ τὰ κείμενα, ἀνακαλύπτουμε αὐτὸ πού ὁ καθηγητὴς μου τῆς ἱστορίας συνήθιζε νὰ μᾶς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς: «Ὅλα συνδέονται, βλέπετε, ὅλα συνδέονται».

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ Σαρακοστή, στὶς 2 Φεβρουάριον, ἐορτάζουμε τὴ γιορτὴ πού εἶναι γνωστὴ στὴ Δύση ὡς «παρουσίαση τοῦ Χριστοῦ στὸν ναό», ἢ ὡς «ἐξαγνισμὸς τῆς Παναγίας» (Candlemas). Στὴν Ὁρθόδοξον παράδοση ἡ γιορτὴ αὕτη ὀνομάζεται

«Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὅταν ἡ Παναγία μὲ τὸν ἅγιο Ἰωσήφ, τὸν θετὸ πατέρα του, μεταφέρουν τὸ βρέφος Ἰησοῦ στὸ ναό, τὴν τεσσαρακοστὴ ἡμέρα ἀπὸ τὴ γέννησή Του, καὶ ἐκεῖ Τὸν καλωσορίζουν ὁ γέροντας Συμεὼν καὶ ἡ Ἄννα ἡ προφήτις, αὐτὸ θεωρεῖται πὼς συμβολίζει τὴ συνάντηση τοῦ Σωτήρα μὲ τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ Του (Λούκ. 2, 22-40, καὶ εἰδικὰ οἱ στίχοι 27-32). Ἔτσι, πολὺ κοντὰ στὴν οὐσιαστικὴ ἑναρξὴ τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, τίθεται ἤδη τὸ «leitmotif» τῆς Σαρακοστῆς: συνάντηση, ἀντάμωση, σχέση. Γίνομαι ἀληθινὸ πρόσωπο μόνο ἂν συναντῶ καὶ ἀντικρίζω ἄλλα πρόσωπα, ἂν κοιτάζω μέσα στὰ μάτια τοὺς καὶ αὐτὰ κοιτάζουν στὰ δικά μου. Σὲ χρειάζομαι γιὰ νὰ γίνω ὁ ἑαυτός μου!

Τρεῖς ἐβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὴ Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῇ, τὴν Κυριακὴν ποὺ ὀνομάζεται «Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου» (Λούκ. 18, 10-14), ἀρχίζουμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ εἰδικὸ λειτουργικὸ βιβλίον τῆς Σαρακοστῆς, τὸ Τριώδιον. Τὸ σφάλμα τοῦ Φαρισαίου εἶναι ὅτι ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσει τὸν Τελώνη ὡς ἀδελφόν του. Ὁ Φαρισαῖος, στὴν ὅλο καὶ μεγαλύτερη ἀπόρριψη τοῦ Τελώνου, ἀρνεῖται τὴν οὐσιαστικὴν σχέσιν κοινωνίας ποὺ τὸν ἐνώνει μὲ τοὺς συνανθρώπους μας. Τονίζει ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγωνιζόμαστε νὰ ξεφύγουμε τὶς σαράντα μέρες τῆς Σαρακοστῆς.

Ὁ ἐπόμενος σταθμὸς, ἑπτὰ μέρες ἀργότερα, εἶναι ἡ «Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου» (Λούκ. 15, 11-32). Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου εἶναι βασικὰ ἡ ἱστορία τῆς ἀπώλειας καὶ τῆς ἐπανεύρεσης τῆς προσωπικῆς σχέσης. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὁ νεότερος γιὸς φεύγει ἐπειδὴ σκέπτεται μᾶλλον μὲ βάση τὰ πράγματα παρὰ τὰ πρόσωπα. «Δὸς μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας» λέει στὸν πατέρα του (Λούκ. 15, 12). Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ προσωπικὴ σχέση μὲ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ μόνο ἡ περιουσία ποὺ προσδοκᾷ νὰ κληρονομήσει. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀποκήρυξης τῶν προσωπικῶν σχέσεων ἐκ μέρους τοῦ εἶναι νὰ βρεθεῖ «εἰς χώραν μακρὰν» (Λούκ. 15, 13), ἀποξενωμένος, ἐξόριστος, ἔρημος καὶ ἀπομονωμένος.

Ὁ δρόμος τῆς μετάνοιας ποὺ πρέπει νὰ διασχίσει περιλαμβάνει τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσωπικῶν σχέσεων, τὴν ἐπιστροφὴν στὸν πατέρα του, στὴν οἰκογένειάν του καὶ στὴν κοινότητα τοῦ σπιτιοῦ του. Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ σφραγίζεται μὲ μία μεγάλη γιορτὴ, καὶ σκοπὸς κάθε γιορτῆς εἶναι ἀκριβῶς νὰ ἐκφράσει τὴν κοινωνία καὶ τὴν συντροφικότητα. Τὸ φαγητὸ γίνεται ἕνας ἐνδιάμεσος κρίκος καὶ ἔτσι κάθε κοινὸ τραπέζι ἀποτελεῖ μία ἐπιβεβαίωσιν τῆς κοινότητος. Ὅταν ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἀρνεῖται νὰ συμμετάσχει στὴ γιορτῇ, αὐτὸ ποὺ στὴν πραγματικότητα κάνει εἶναι νὰ ἀποκλείει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν σχέσιν καὶ τὴν κοινωνίαν. Τὸ πρᾶγμα γίνεται σαφές ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀσώτου: δὲν τὸν ἀποκαλεῖ «ἀδελφόν» του, ἀλλὰ λέει στὸν πατέρα του «ὁ υἱός σου οὗτος» (Λούκ. 15, 30). Μέχρι νὰ ξαναμάθει νὰ λέει «ὁ ἀδελφός μου», ὁ πρεσβύτερος γιὸς θὰ

παραμένει ἀναπόφευκτα ἔξω στὸ κρύο, αὐτοαποκλεισμένος ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη κοινότητα – ἐν συντομία, θὰ παραμένει ἓνα «μὴ-πρόσωπο», διότι δίχως ἀμοιβαία ἀγάπη δὲν ὑπάρχει ἀληθινὸ πρόσωπο.

Τὸ ἐπόμενο Σάββατο, μνημονεύουμε ἰδιαίτερὰ τοὺς νεκρούς, μὲ μία ἀκολουθία ποῦ τοὺς ἀγκαλιάζει ὅλους:

Ἐν ὄρει, ἐν ὁδῷ, ἐν τάφοις, ἐν ἐρήμοις, τὸν βίον καταλύσαι,
φθάνοντας ἐν πίστει, μοναδικοὺς τὲ μιγάδας, νέους,
πρεσβύτας, μετὰ ἀγίων, Χριστέ, σκηνώσον.

Ἐκ λύπης καὶ χαρᾶς, ἐλθούσης παρ' ἐλπίδα,
τοὺς πίστει παρευθύς, ἀλλάξαντας τὸν βίον, εὐημερία
παθόντας ἢ δυσπραγία, πάντας ἀναπαυσον, Σωτὴρ ἡμῶν.

Οὓς ἀνεΐλε ψύξ, καὶ ἵππος συναρπάσας, χάλαζα, χιῶν,
καὶ ὄμβρος πλεονάσας, οὓς δὲ ἀπέπνιξε πλίνθος,
ἢ χοὺς συνέσχε, Χριστέ Σωτὴρ ἡμῶν, ἀναπαυσον.

Σύμφωνα μὲ ὅσα διακηρύσσουμε σ' αὐτὸ τὸ «Σάββατο τῆς Ἀπόκρεω», ἡ κοινότητα τῆς ὁποίας εἴμαστε μέλη δὲν ἐξαφανίζεται, οὔτε καταστρέφεται μὲ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπ' αὐτὴν τὴ ζωὴ. Ὁ ἀναστᾶς Χριστὸς κατεπάτησε τὸ θάνατο: ἐν Αὐτῷ εἴμαστε ὅλοι ζωντανοί, καὶ ἐν Αὐτῷ εἴμαστε ὅλοι ἓνα. Ἔτσι, μὲ τὶς προσευχές μας, αὐτὸ τὸ Σάββατο, γιὰ τοὺς κεκοιμημένους, ἀποδεικνύουμε ὅτι ἡ κοινωνία στὴν ὁποία ἀνήκουμε εἶναι μία μοναδικὴ καὶ ἀδιαίρετη ἐνότητα ζώντων καὶ κεκοιμημένων.

Τὴν ἐπόμενη μέρα, ὁκτὼ μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ Σαρακοστή, ἔχουμε τὴν «Κυριακὴ τῆς Κρίσεως» ἢ «Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω», ὅπως εἶναι ἐπίσης γνωστὴ, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα πού ἐπιτρέπεται ἡ κατανάλωση κρέατος πρὶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Στὸν Ἀπόστολο (Α' Κορινθ. 8, 8-9, 2), τὸ θέμα εἶναι ἀκόμη μία φορὰ οἱ προσωπικὲς σχέσεις. Τὰ πρόσωπα εἶναι πολὺ σπουδαιότερα ἀπὸ τοὺς κανόνες περὶ νηστείας, μᾶς λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ» (Α' Κορινθ. 8, 8). Αὐτὸ ποῦ ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι τὸ πόσο

αύστηρὰ ἀκολουθοῦμε τοὺς κανόνες σχετικὰ μὲ τὴ λήψη τροφῆς, ἀλλὰ ὁ βαθμὸς εὐαισθησίας πού δείχνουμε ἀπέναντι στὴ δυστυχία καὶ στὴ στενοχώρια τῶν συνανθρώπων μας. Ἄν τρώγωντας «εἰδωλόθυτα», «πληγῶνω τὴ συνείδηση» ἑνὸς ἄλλου προσώπου, τότε εἶναι καλύτερα νὰ ἀποφύγω μία τέτοια τροφή, ἂν καὶ ἡ λήψη τῆς καθαρῆς δὲν ἀποτελεῖ ἁμαρτία (Α' Κορινθ. 8, 10-12). Τὸ ἀποφασιστικὸ κριτήριον δὲν εἶναι ἡ τήρηση ἢ μὴ τῆς νηστείας καὶ τῆς ἀποχῆς, ἀλλὰ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη.

Στὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα, ἡ παραβολὴ τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐριφίων (Μάτθ. 25, 31-46), ἀσχολεῖται ἀκριβῶς μὲ τὸ ἴδιο ζήτημα. Ἡ καθοριστικὴ ἀρχὴ τῆς ἔσχατης κρίσης δὲν εἶναι ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀσκητικῆς μας αὐταπάρνησης, ἀλλὰ ἡ πρακτικὴ συμπάθεια πού δείχνουμε στὸν πλησίον μας. Κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία δὲν θὰ ἐρωτηθῶ πόσο αὐστηρὰ νήστεψα, οὔτε πόσες ἀγρυπνίες καὶ μετάνοιες ἔκανα, θὰ ἐρωτηθῶ: ἔδωσες τροφὴν στὸν πεινασμένο; Ἔδωσες νερὸ στὸν διψασμένο; Πῆρες τὸν ξένο στὸ σπίτι σου, ἔντυσες τὸν γυμνόν, ἐπισκέφτηκες τὸν ἄρρωστο καὶ τὸν φυλακισμένο; Γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ ἐρωτηθῶ.

Καὶ στὰ δύο βιβλικὰ ἀναγνώσματα αὐτῆς τῆς Κυριακῆς, τοποθετούμαστε μπροστὰ σὲ μία σαφῆ καὶ ἀδιαμφισβήτητη τάξη προτεραιοτήτων. Τὰ πρόσωπα προηγοῦνται, οἱ κανόνες τῆς νηστείας ἔπονται. Ἡ ἀποχή μας ἀπὸ τὴν τροφὴν κατὰ τὴ Σαρακοστή θὰ εἶναι περισσότερο κι ἀπὸ ἄχρηστη, ἂν δὲν μᾶς φέρνει κοντύτερα στοὺς συνανθρώπους μας. Νηστεία δίχως ἀγάπη εἶναι νηστεία τῶν δαιμόνων. Σὲ τί μᾶς χρησιμεύει ἡ ἀποχή μας, διαμαρτύρεται ὁ Μέγας Βασίλειος, ἂν ἀντὶ νὰ τρῶμε κρέας, καταπίνουμε τὸν ἀδελφὸ ἢ τὴν ἀδελφή μας μὲ ἓνα ἀνελέητο κουτσομπολιό; Εἶναι προτιμότερο νὰ τρώει κάποιος κρέας καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ εἶναι ταπεινὸς καὶ εὐγενικός, παρὰ νὰ μὴν τρώει τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὄσπρια καὶ νὰ εἶναι ἓνας πικρόχολος φανατικός.

Ἡ «Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου» ἢ «Κυριακὴ τῆς Συγγνώμης» εἶναι ἡ τελευταία Κυριακὴ πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς, ἀφοῦ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ νηστεία. Τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα (Ρώμ. 13, 11-14, 4) ξαναπιάνει τὸ ἴδιο θέμα μὲ αὐτὸ τοῦ ἀναγνώσματος τῆς προηγούμενης Κυριακῆς. «Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω» (Ρώμ. 14, 3). Ἄν νηστεύουμε μὲ πνεῦμα κατάκρισης, στεροῦμε ἀπὸ τὴ νηστεία μας κάθε πνευματικὴ ἀξία. Ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ δίαιτά μου ἀλλὰ γιὰ τὶς σχέσεις μου μὲ τὰ ἄλλα πρόσωπα.

Τὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα αὐτῆς τῆς Κυριακῆς (Μάτθ. 6, 14-21) ὑπογραμμίζει τὸ ἴδιο σημεῖο, μ' ἓναν πολὺ πιὸ θεμελιώδη καὶ εὐρὺ τρόπο. Ἐδῶ ὁ Χριστὸς τονίζει τὴν τεράστια σημασία τῆς ἀμοιβαίας συγχώρησης: «Ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν»

(Μάτθ. 6, 15). Τὸ νόημα ἐδῶ δὲν εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀρνεῖται τὴ συγγνώμη, ὅτι ἐπιμελῶς ἀποκρύπτει τὴ συγχώρεσίν Του. Ἀντίθετα, ὁ Θεὸς θέλει πάντοτε νὰ μᾶς συγχωρεῖ. Ἀλλὰ ἂν ἐμεῖς ἀπὸ τὴν πλευρά μας δὲν εἴμαστε πρόθυμοι νὰ συγχωρήσουμε τοὺς ἄλλους, τότε ἀπλῶς καθιστάμεθα ἀνίκανοι νὰ δεχτοῦμε στὴν καρδιά μας τὴ συγχώρηση πού ὁ Θεὸς μᾶς προσφέρει. Εἴμαστε ἀνοιχτοὶ στὴ θεία συγγνώμη μόνο ἂν δώσουμε καὶ τὴ δική μας συγγνώμη. Ὁ Χριστὸς δὲν μᾶς κλείνει ἔξω. Ἐμεῖς εἴμαστε αὐτοὶ ποῦ Τοῦ κλείνουμε τὴν πόρτα κατὰμουτρα, μὲ τὴ σκληρότητά μας πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ μὲ τὴν ἀνυπόφορη μνησικακία μας.

Τὸ μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου τῆς Κυριακῆς ξαναζωντανεύει μὲ ὁρατὸ καὶ ἀπὸ τρόπο στὴν τελετὴ τῆς ἀμοιβαίας συγγνώμης, πού λαμβάνει χώρα σὲ πολλὰ μοναστήρια καὶ ἐνορίες κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἴδιας μέρας. Ὁ ἡγούμενος ἢ ὁ πρεσβύτερος γονατίζει μπροστὰ στὸ ἐκκλησίασμα, ζητώντας συγγνώμη καὶ λέγοντας «συγχωρεῖστε μέ, τὸν ἁμαρτωλό», καὶ κατόπιν ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα γονατίζει μπροστὰ του, ἐπαναλαμβάνοντας ὁ καθένας τὰ ἴδια λόγια. Ἡ συγγνώμη δίνεται σὲ προσωπικὴ βάση: ὁ καθένας διαδοχικὰ ἔρχεται καὶ γονατίζει μπροστὰ στὸν ἡγούμενο ἢ στὸν ἱερέα, καὶ αὐτὸς γονατίζει μὲ τὴ σειρά του, καὶ κατόπιν ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἐκκλησιάσματος περιφέρονται στὴν ἐκκλησία, γονατίζοντας μπροστὰ στὸν καθένα, ζητώντας καὶ δίνοντας συγγνώμη.

Αὐτὴ ἡ τελετὴ τῆς ἀμοιβαίας συγγνώμης, στὸν βαθμὸ πού δὲν ἀποτελεῖ ἓνα ἀπλὸ τυπικὸ, εἶναι, καὶ συχνὰ γίνεται, μία βαθιὰ συγκινητικὴ στιγμή, μεταβάλλοντας τὴ ζωὴ αὐτῶν πού συμμετέχουν. Οἱ συμβολικὲς χειρονομίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἔχουν μεγάλο ἀποτέλεσμα. Μπορῶ νὰ θυμηθῶ περιπτώσεις ὅπου αὐτὴ ἡ ἀνταλλαγὴ συγγνώμης στὸ κατώφλι τῆς Σαρακοστῆς ἔχει βοηθήσει σὰν δυνατὸς καταλύτης, πού ξαφνικὰ καταλύει μακροχρόνιους φραγμοὺς καὶ κάνει δυνατὴ μία ἀληθινὴ ἀναδημιουργία τῶν σχέσεων. Αὐτὸ πού διακηρύσσει ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Συγγνώμης, μὲ πράξεις πού μιλοῦν δυνατώτερα ἀπὸ τὰ λόγια, εἶναι ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει μόνος του τὸ ταξίδι τῆς Σαρακοστῆς.

«Ὅλα συνδέονται». Ἡ περίοδος πρὶν ἀπὸ τὴ Σαρακοστὴ μᾶς δείχνει καθαρὰ ποιὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς χαρακτήρας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ἡ ἀνοιξη τῆς Σαρακοστῆς εἶναι μία ἐποχὴ πού, μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἡ παγωμένη μας καρδιά ζεσταίνεται καὶ ἐπιστρέφουμε στὴ σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο. Οἱ δύο αὐτὲς μορφὲς σχέσης, μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο, προϋποθέτουν ἢ μία τὴν ἄλλη. Μπορῶ νὰ πλησιάσω τὸν Θεὸ μόνο ἂν πλησιάσω τὸν πλησίον μου, καὶ μπορῶ νὰ πλησιάσω τὸν πλησίον μου μόνο ἂν πλησιάσω τὸν Θεό. Ἡ Σαρακοστή, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, δὲν ὑποδηλώνει μόνο τὴν προσφορὰ καὶ τὴν ἱεραποστολή, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμοιβαία ἀγάπη.

Σκοπὸς τῆς Σαρακοστῆς εἶναι νὰ πέσουν οἱ φραγμοί, ἔτσι ὥστε νὰ μπορούμε, μὲ

πληρότητα, νὰ μοιράζουμε τὴ ζωὴ μας μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον. Ἀπὸ μία ἄποψη, σκοπὸς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ «ἀποκέντρωση», ἡ ἐκτόπιση τοῦ πεπτωκότος ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς προσοχῆς, ἔτσι ὥστε νὰ ὑπάρξει χῶρος στὴν καρδιά μου γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ γιὰ τὸν Δημιουργό μου. Ἡ Σαρακοστὴ διδάσκει τὸ κάθε πρόσωπο νὰ μὴ λέει ἀπλῶς «Ἐγώ», ἀλλὰ «Ἐγὼ-καὶ- Σὺ», ὅχι ἀπλῶς «ἔγώ», ἀλλὰ «ἐμεῖς». Στὴ σημερινὴ καταναλωτικὴ κοινωνία, πού κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ φιλαυτία καὶ τὴ λαχτάρα γιὰ κατοχὴ, αὐτὸ δίνει στὴ Σαρακοστὴ μία ἄμεση καὶ σύγχρονη σημασία.

Ἔτσι, γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ νηστεία, πού συχνὰ θεωρεῖται ὡς τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς Σαρακοστῆς, δὲν εἶναι αὐτοσκοπὸς ἀλλὰ μέσον. Ἡ νηστεία εἶναι ἄχρηστη ἂν δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὴν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων. Ὁ Χριστός, στὴν πραγματικότητα δὲν μιλά ἀπλῶς γιὰ τὴ νηστεία ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὸ ζευγάρι «προσευχὴ καὶ νηστεία» (βλ. Μάτθ. 17, 21. Μάρκ. 9, 29). Ἄν νηστεύουμε, τὸ κάνουμε γιὰ νὰ γίνουμε ἱκανότεροι γιὰ προσευχή, γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε, δηλαδή, στὴ σχέση μὲ τὸν Θεό.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἶχαν μετατρέψει αὐτὸ τὸ ζευγάρι σὲ τριάδα: μαζὶ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ νηστεία τόνιζαν τὴν ἀνάγκη γιὰ «ἐλεημοσύνη», γιὰ πράξεις συγκεκριμένης καὶ πρακτικῆς συμπάθειας πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὰ χρήματα ποῦ ἐξοικονομοῦμε μὲ τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀποχή δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξοδευτοῦν γιὰ μας, ἀλλὰ πρέπει νὰ δοθοῦν σ' αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκη. Ἐπιπλέον, ὅπως ἔχουμε ἤδη δεῖ, δὲν εἶναι μόνο τὰ χρήματα αὐτὰ πού πρέπει νὰ μοιραζόμαστε μὲ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό μας. Πρέπει νὰ δίνουμε τὸ χρόνο μας, τὴ συντροφιά μας, τὴ φροντίδα μας. Ἔτσι, ἡ ἀνανέωση τῆς σχέσης μας μὲ τὸν Θεὸ μέσω τῆς προσευχῆς ἐκπληρώνεται στὴν ἀνανέωση τῆς σχέσης μας μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ νηστεία, ἡ προσευχὴ καὶ οἱ πράξεις συμπάθειας σχηματίζουν ἓνα μοναδικὸ ὅλον.

Ὡστόσο, παρόλο πού ἡ ἴδια ἡ νηστεία δὲν ἀποτελεῖ πρωταρχικὸ σκοπὸ τῆς Σαρακοστῆς, τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀποχή -στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση οἱ δύο αὐτοὶ ὅροι χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν ταυτόσημα- δὲν πρέπει νὰ περιθωριοποιηθοῦν ἢ νὰ καταργηθοῦν ὡς κάτι τὸ ἀσήμαντο. Στὴν πραγματικότητα, οἱ Ὁρθόδοξοι ἐνθαρρύνονται νὰ νηστεύουν ἀρκετὰ αὐστηρά. Ἄν ἡ Σαρακοστὴ πρέπει νὰ εἶναι μία περίοδος θυσίας, αὐτὸ πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ σ' αὐτὸ πού τρῶμε καὶ πίνουμε. Στὶς ἐφτὰ ἐβδομάδες, ἀπὸ τὴν Καθαρὰ Δευτέρα μέχρι τὸ Μεγάλον Σάββατο, ἀναμένεται οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ τηρήσουν μία οὐσιαστικὰ ἀκράτεια «χορτοφαγικὴ» δίαιτα. Τὸ κρέας ἀπαγορεύεται, μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ζωικὰ προϊόντα (αὐγά, γάλα, βούτυρο καὶ τυρί). Κρασί καὶ ἐλαιόλαδο ἐπιτρέπονται μόνο τὰ Σάββατα καὶ τὶς Κυριακές, καὶ σὲ λίγες ἄλλες ἑορτές. Τὸ ψάρι δὲν ἐπιτρέπεται, παρὰ μόνο κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ

τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σήμερα ἐπιτρέπει συχνὰ στὴν πράξη κάποια χαλάρωση αὐτῶν τῶν κανόνων, ἰδιαίτερα γι' αὐτοὺς πού ζοῦν σὲ οἰκογένειες, ὅπου κάποια μέλη δὲν εἶναι Ὁρθόδοξα ἢ ἀκόμη οὔτε καὶ Χριστιανοί. Ὑπάρχουν τρεῖς χρήσιμες κατευθυντήριες ὁδηγίες πού θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ. Πρῶτον, δὲν πρέπει νὰ νηστεύουμε μὲ τρόπο πού θὰ μποροῦσε νὰ βλάψει τὴν ὑγεία μας ἢ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς καταστήσει ἀνίκανους στὴ δουλειά μας. Δεύτερον, δὲν πρέπει νὰ νηστεύουμε «ὥσπερ οἱ ὑποκριτὲς» (Μάτθ. 6, 16), μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ τραβοῦμε τὴν προσοχὴ ἐπάνω μας. Ὅταν τρῶμε σὲ σπίτια ἄλλων, φανερώνει συχνὰ μεγαλύτερη ταπείνωση καὶ εἶναι πιὸ χριστιανικὸ ἂν φᾶμε ὅ,τι ὑπάρχει μπροστά μας, δίχως ἀντιρρήσεις, παρὰ ἂν ἀπαιτήσουμε κάτι διαφορετικὸ, πού νὰ συμμορφώνεται πρὸς τοὺς κανόνες μας. Ἄν ἡ νηστεία μας φέρνει τοὺς ἄλλους σὲ ἀμηχανία ἢ τοὺς προκαλεῖ περισσότερὴ δουλειά, τότε κάτι ἔχει πάει πολὺ λάθος. Τρίτον, τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ νηστεία μας πρέπει νὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μία τυχαία καὶ κατ' ἐπίφασιν συνήθεια. Πρέπει νὰ εἴμαστε ἀρκούντως μεθοδικοὶ στὸ νὰ σημειώνουμε αὐτὸ πού ἀρνούμαστε στὸν ἑαυτό μας καὶ νὰ λυπούμαστε γι' αὐτό. Ἡ Σαρακοστὴ θὰ ἔχει χάσει τὴν ἀξία της ἂν παύσει νὰ εἶναι μία *podvig*, ἓνας ἀγώνας ἀπέναντι στὴ φιλαυτία τῆς πεπτωκυίας φύσης μας. «Διὰ τοῦ σταυροῦ χαρὰ τῷ κόσμῳ ἐλήληθε», μαρτυροῦμε κάθε Κυριακὴ σὲ ἓναν ὕμνο τοῦ Ὁρθοῦ. Δὲν μποροῦμε νὰ εἰσέλθουμε στὴ χαρὰ τῆς σαρακοστιανῆς ἀνοιξῆς χωρὶς νὰ φέρουμε τὸ σταυρό.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ νηστεία, ἀκόμη κι ὅταν ἐφαρμόζεται σωστὰ καὶ περιλαμβάνει ὄντως θυσία καὶ αὐταπάρνηση, δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ἀποκλειστικὰ μὲ ἀρνητικούς ὅρους. Ὁ σκοπὸς της εἶναι πολὺ πιὸ θετικὸς: δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ τιμωρεῖται τὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεται περισσότερὸ πνευματικὸ. Δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ μᾶς γεμίζει μὲ πλήξη καὶ ἀηδία γιὰ τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ καταλύει τὴν ἀμαρτωλὴ αἴσθησι τῆς αὐτάρκειας καὶ νὰ μᾶς κάνει, συγχρόνως, νὰ συνειδητοποιοῦμε τὴν ἐξάρτησή μας ἀπὸ τὸν Θεό. Σίγουρα, ἡ νηστεία εἶναι μία ἀσκητικὴ *podvig*, ἀλλὰ σκοπὸ ἔχει νὰ φέρει μία αἴσθησι ἐλαφράδας καὶ ἐλευθερίας, μία αἴσθησι ἐπαγρύπνησης καὶ ἐλπίδας. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· νηστεία... ἔσονται τῷ οἴκῳ Ἰούδα εἰς χαρὰν καὶ εὐφροσύνην καὶ εἰς ἑορτᾶς ἀγαθᾶς» (Ζαχαρίας 8, 19).

Περπατώντας ἐλαφρὰ πάνω στὴ γῆ

Ἡ αἴσθησι κοινότητος πού ἐπιζητᾶ νὰ δημιουργήσῃ ἡ Σαρακοστὴ δὲν περιορίζεται μόνο στὴ σχέση μας μὲ τὸν Θεὸ καὶ στὴ σχέση μας μὲ τὸν συνάνθρωπο. Ἐκτείνεται ἀκόμη πιὸ πέρα. Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἐπίσης μία περίοδος κατὰ τὴν ὁποία ἀποκαθιστοῦμε τὴ σχέση μας μὲ τὸ ὕλικὸ περιβάλλον, κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ἴδιο μας τὸ σῶμα καὶ κατόπιν μὲ τὸν φυσικὸ κόσμον -μὲ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, τὴ γῆ, τὸν ἀέρα τὴ

φωτιά καὶ τὸ νερό-, στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ σῶμα μας. Ἡ Σαρακοστὴ ἐνεργοποιεῖ ξανὰ τὴ συμμετοχὴ μας, ὅχι μόνο στὴν ἀνθρώπινη κοινότητα ἀλλὰ καὶ στὴν κοσμικὴ κοινωνία. «Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὰ δένδρα, δὲν ἀγαπᾷ οὔτε τὸν Χριστό», ὅπως συνήθιζε νὰ λέει ὁ πατέρας Ἀμφιλόχιος (1888-1970), ὁ γέροντας τῆς Πάτμου. Καὶ αὐτὸ εἶναι μόνο ἓνα μέρος τοῦ νοήματος τῆς Σαρακοστῆς.

«Τὸ καθετὶ πού ζεῖ εἶναι ἱερό», μᾶς λέει ὁ μεγάλος προφήτης τῆς Ἀγγλίας τοῦ δέκατου ὀγδοοῦ αἰώνα, ὁ Οὐίλιαμ Μπλέικ. Σχολιάζοντας τὰ λόγια του, θὰ προσθέταμε ὅτι τὸ καθετὶ πού ἔχει δημιουργήσει ὁ Θεὸς εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπο, ζωντανό. Ἡ Σαρακοστὴ ἀποκαθαίρει τὶς πύλες τῆς ἀντίληψής μας, ἔτσι ὥστε νὰ ἀναγνωρίσουμε ἐκ νέου αὐτὴν τὴ βαθιὰ καὶ οἰκουμενικὴ ἀγιότητα. Ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ μᾶς διδάσκει, μὲ τὴ φράση πού χρησιμοποιοῦν οἱ Ἰνδιάνοι τῆς Ἀμερικῆς, νὰ «περπατοῦμε ἐλαφρὰ πάνω στὴ γῆ». Ἀντιμετωπίζοντας μία οἰκολογικὴ κρίση πού κλιμακώνεται μὲ τρομακτικοὺς ρυθμούς, μποροῦμε νὰ ξαναβροῦμε, μὲ τὴν τήρηση τῆς νηστείας τῆς Σαρακοστῆς, μία μυστηριακὴ θέα τοῦ σύμπαντος.

Μὲ ποιὸν τρόπο; Εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλο νὰ παρερμηνεύσουμε τὴ Σαρακοστὴ μ' ἓναν μανιχαϊκὸ τρόπο. Οἱ ἄνθρωποι φαίνεται νὰ σκέφτονται πὼς πρέπει νὰ αἰσθάνονται ντροπὴ ὅταν εὐχαριστιοῦνται τὸ φαγητό τους, ἐπειδὴ ἐνθαρρύνονται νὰ νηστεύουν. Ὑπὸ τὴν ἴδια ἔννοια, ὅταν παροτρύνονται τὰ ἔγγαμα ζευγάρια νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ δραστηριότητα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Σαρακοστῆς, διατρέχουν τὸν κίνδυνο νὰ φανταστοῦν ὅτι ἡ σεξουαλικότητα ἀποτελεῖ μόλυνση. Τέτοια συμπεράσματα εἶναι λανθασμένα καὶ πολὺ βλαβερὰ «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Γέν. 1, 31). Τὸ σῶμα μας, δημιουργημένο ἀπὸ τὸν Θεό, εἶναι οὐσιωδῶς καλό. Ἡ τροφὴ καὶ τὸ ποτὸ εἶναι δῶρα τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἡ σεξουαλικότητα. Ὅλα τὰ ὑλικά πράγματα ἀποτελοῦν δυνητικὰ μυστήριον τῆς παρουσίας Του, μέσο κοινωνίας μαζὶ Του.

Γιατί λοιπόν πρέπει να νηστέψουμε και να απόσχουμε; Η απάντηση είναι ότι, παρόλο που ο κόσμος, ως δημιουργία του Θεού, είναι «καλὸς λίαν», ωστόσο είναι ταυτόχρονα ένας πεπτωκὸς κόσμος. Ακριβέστερα, ἡ στάση μας ἀπέναντι στὴ θεία Δημιουργία ἔχει διαστραφεῖ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία – ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα πού ὅλοι ἔχουμε κληρονομήσει καὶ ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες πού ὁ καθένας ἔχει διαπράξει. Ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀποχὴ διορθώνουν αὐτὴν τὴ διαστροφή στὴ σχέση μας μὲ τὸν ὑλικὸ κόσμο, ἐξαγνίζοντάς μας ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀποκαθιστώντας τὸ πρωταρχικὸ μας ὄραμα γιὰ τὴν κτιστὴ τάξη. Ὁ ἀσκητισμὸς ἀπὸ τὴν ἄποψη αὕτὴ δὲν εἶναι μία ἄρνηση, ἀλλὰ μία υπεράσπιση τῆς ἐσωτερικῆς ἀγιότητος κάθε ὑλικοῦ πράγματος.

Ἡ νηστεία μᾶς διδάσκει πρῶτα ἀπ’ ὅλα νὰ διατηροῦμε μία σωστὴ στάση ἀπέναντι στὸ σῶμα μας, μὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ροπὲς πού αὐτὸ ἔχει. Μὲ τὴ νηστεία διαπαιδαγωγοῦμε τὸ σῶμα νὰ συμμετέχει στὴν πνευματικὴ ζωὴ, ἔτσι ὥστε νὰ γίνεται -χρησιμοποιώντας τὴ φράση τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ- «ἀγγελιαφόρος τῆς ψυχῆς». Σκοπὸς μας δὲν εἶναι ἡ καταπίεση τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἡ μεταμόρφωσή του. Ὁ ἀσκητισμὸς, ἂν κατανοηθεῖ σωστά, δὲν εἶναι ἕνας ἀγώνας κατὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ σώματος. Μέσα ἀπὸ τὴν ἀσκητικὴ αὐτοσυγκράτηση ἐπαναβεβαιώνουμε τὴν ὑλικότητα τοῦ σώματός μας, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀναζητοῦμε νὰ τὴν καταστήσουμε μία πνευματικὴ ὑλικότητα. Ἀσκητισμὸς δὲν σημαίνει ὅτι ἀποκηρύσσουμε τὴ νόμιμη ἀπόλαυση πού ἔρχεται μὲ τὸ φαγητό, ἢ -σὲ ἕνα πολὺ βαθύτερο ἐπίπεδο- τὴ σεξουαλικότητα μέσα στὸ γάμο. Αὐτὸ πού κάνει ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀποχὴ εἶναι νὰ μᾶς βοηθᾷ νὰ ἀπελευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀπληστία καὶ τὴ λαγνεία, ἔτσι ὥστε αὐτὰ νὰ μὴ γίνονται μέσα ἀτομικῆς εὐχαρίστησης ἀλλὰ ἐκφράσεις μίας διαπροσωπικῆς κοινωνίας.

Ξαναβρίσκοντας μὲ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ μία σωστὴ στάση τοῦ σώματός μας, ἀνακαλύπτουμε ἐπίσης μία σωστὴ στάση ἀπέναντι σὲ ὁλόκληρὴ τὴν κτίση. Μᾶς βοηθᾷ νὰ ἐκτιμήσουμε τὸ κάθε πρᾶγμα χωριστὰ -ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὸν τρόπο πού ὑπηρετεῖ τοὺς στόχους μας- καὶ ταυτόχρονα μᾶς βοηθᾷ νὰ δοῦμε τὴ θεϊκὴ παρουσία στὴν καρδιὰ τοῦ κάθε πράγματος. Ἔχει λεχθεῖ ὅτι ὁ Χριστιανὸς εἶναι αὐτὸς πού, ὅπου κι ἂν κοιτάζει, βλέπει παντοῦ τὸν Χριστὸ καὶ ἀγαλλιᾷ γι’ αὐτό: «Σηκῶστε τὴν πέτρα, καὶ θὰ μὲ βρεῖτε ἐκεῖ. Κόψτε τὸ ξύλο καὶ ἐκεῖ βρίσκομαι Ἐγώ». Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τῆς νηστείας: καθιστὰ τὴν κτίση προσωπικὴ καὶ διαφανῆ, ἔτσι ὥστε νὰ ξαναβροῦμε τὴν αἴσθηση τοῦ θαύματος μπροστὰ στὴν ἱερότητα τῆς γῆς. Μᾶς βοηθᾷ νὰ δοῦμε ὅλα τὰ πράγματα ἐν Θεῷ, καὶ τὸν Θεὸ σὲ ὅλα τὰ πράγματα.

Κατ’ αὐτὸ τὸν τρόπο, μὲ τὴ νηστεία καὶ τὸν ἐκούσιο αὐτοπεριορισμό, προσεγγίζουμε πνευματικὰ τὴν Παναγία τὴ στιγμὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ

ἐπαναβεβαιώνουμε τὴν ἐν Θεῷ ἐλευθερίαν καὶ προσωπικότητά μας. Ὅσο κυριαρχοῦμαστε ἀπὸ τὴν πλεονεξία καὶ τὴ λαγνείαν, τόσο θὰ εἴμαστε, στὴ σχέση μας μὲ τὰ ὑλικά πράγματα, βαθιὰ ἀνελεύθεροι καὶ ἀποπροσωποποιημένοι. Μόλις σταματήσουμε νὰ βλέπουμε τὰ ὑλικά πράγματα ὡς ἀντικείμενα καὶ τὰ θεωρήσουμε ὡς μέσα προσωπικῆς κοινωνίας, μόλις σταματήσουμε νὰ τὰ ἀρπάζουμε μὲ καταναγκασμὸ καὶ ἀρχίσουμε νὰ τὰ ἀντιπροσφέρουμε στὸν Θεὸ ὡς εὐχαριστία, τότε γινόμαστε γιὰ ἄλλη μία φορὰ ἐλεύθερα πρόσωπα. Ταυτόχρονα, κάνουμε τὴν πολὺ σημαντικὴ μετάβαση -πού τόσο συχνὰ τονίζεται ἀπὸ τοὺς οἰκολόγους- ἀπὸ ἓναν τρόπο ζωῆς πού βασίζεται στὸ τί ἐγὼ θέλω, σ' ἓναν τρόπο ζωῆς πού θὰ βασίζεται στὸ τί χρειάζομαι.

Αὐτοὶ εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χαρταετοὺς πού καλοῦμαστε νὰ πετάξουμε στὸν οὐρανὸ κάθε Σαρακοστή. Ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ προβάλλει ἓνα κοσμοεῖδωλο πού βρίσκεται σὲ πλήρη ἀσυμφωνία πρὸς τὰ πρότυπά τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας. Καθὼς ἡ νηστεία τῆς Σαρακοστῆς ἐπανερχεταί κάθε χρόνο, μπορούμε νὰ τὴ μεταβάλλουμε σὲ μία ἐποχὴ ἐσωτερικῆς ἀνοιξῆς – σὲ μία εὐκαιρία, δηλαδή, γιὰ ἀνανεωμένη οὐσιαστικὴ στάση καὶ αὐτοπροσφορά, γιὰ ἀνανεωμένη διαπαιδαγώγηση στὶς δεσμεύσεις τοῦ βαπτίσματός μας καὶ γιὰ μία ἀνανεωμένη ἱεραποστολικὴ μαρτυρία, γιὰ μία ἀνανεωμένη ἰσορροπία ἀνάμεσα στὸ ἐγὼ καὶ στὸν πλησίον, καὶ ἀνάμεσα στὸ ἐγὼ καὶ στὸν κόσμον.

Ἡ Σαρακοστή ὅχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ ἄρνηση τοῦ κόσμου, ἀλλὰ εἶναι μία πραγματικότητα πού καταφάσκει βαθιὰ στὸν κόσμον. Αὐτὸς ἐδῶ εἶναι ἓνας πεπτωκὸς κόσμος, γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀσχήμια καὶ τὴ μόλυνση πού ἔχει προκαλέσει ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ φιλαυτία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὅμως καὶ ἓνας κόσμος τοῦ Θεοῦ, ἓνας κόσμος γεμάτος ὁμορφιὰ καὶ θάμβος, σημαδεμένος παντοῦ ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Κτίστου, πράγμα πού μπορούμε νὰ τὸ ἀνακαλύψουμε ξανά μὲ τὴν ἀληθινὴ τήρηση τῆς Μεγάλῃς Νηστείας.

Πηγή: agiazoni.gr